

(ELŐSZÖR)

először csak egyetlen levegővétel, buboréknyi a tér,
de abban is már ugyanaz a tartás,
ahogy a sárkányrepülő előredől, elrúgva magát a csúcstól,
és mielőtt fordulni kezd vele a hegytető,
látja, hogy az égbolt még távolabb ér, pedig minden
fokról fokra szűkebb, elnyújtott, hosszú
fulladás, és mintha láthatatlan teraszokra emelné a felszálló
áram, a lélegzet egyre ritkább és szárazabb
lombjai közé, a nem múlás szíve már kihagy, és mint
kiszakadt fűcsomót, ránt magával egy
maroknyi eget, mellét megtámasztja még egy ferde
levegőfal, amin csúszhat, akár egy tölcser
oldalán, de aztán hirtelen előrebukva egyre gyorsabban
forogni kezd a hegytető, s a ziháló messzeséget
egy test súlya húzza egyetlen pont felé, ahogy a tölcser torkán
átszakad, és nincs alatta föld, és nincs alatta ég

Jakab István

A KÉSZ REMEK

Kellett egy kocsi.

Leváltani a talicskát, a kiszuperált vízmelegítő fazekakat, lyukas lavórt. Korábban ezekkel hordták a szemetet. Amióta megépítették a disznóól mellett a tárolót, egyre több fuvarral tudták csak kiüríteni. Péter apjának már fájtak a visszerei. Karja erőtől duzzadt, az bírta volna. Hanem a lába! Ahányszor Péter alsóban látta, elborzadt. Hüvelykujjni siklók másztak, vonaglottak a hóka combon, lábszáron mindenütt. Egy-egy estén, ha háromszor-négyszer fordult is a dombra – s ha dugig teletömte is a fazekakat, az óriási lavórt, amiben valaha még egy felnőtt is kényelmesen ülve megmosdhatott tetőtől talpig –, akkor is napokig tartott a tároló kiürítése. Talán a szeméttel sem spóroltak már annyira. Hamarabb kidobtak ezt-azt, amit régebben nem. Az égő szerves hulladéktól hamarabb bekormosodik, kátrányosodik a kályhacső – Péter anyja ezzel igazolta magukat. Aztán az is szempont, hogy ha több a fuvar, nagyobb a lebukási lehetőség. Égő szükségük volt egy kocsira.

Nagyapja nekilátott. Idomvasakat válogatott a mosókonyha sarkában álló ócskavas-halomból. Elővette a benzinlámpát. Leporolta, teletöltötte, fölpumpálta. Egy kevés benzint öntött a nyakon körbefutó árkocskába. Belobbantotta. Mire elégett, fölmele-

gította a tűznyílást. Hörögve okáda a lángot. Péter megijedt, hátrébb lépett. Nagypapja nem félt a lámpától, vadul nyomogatta az oldalán a pumpát. Egészen beleizzadt, gyöngyözött a homloka, orra töve. Áttetsző kék láng tört elő a benzinlámpából, nagypapja egy csavarral a hosszát állította be. Péter félt, hogy fölrobban az öreg kezében. A benzin félelmetes erejű. Ura a tűznek. Hiába öntenek rá vizet, mindig fölötte marad. Nagypapja fölizzította az egyik idomvasat. Egy hatalmas kalapáccsal, amit Péter csak két kézzel tudott odavinni neki, addig verte az üllőn, míg derékszögbe nem hajlott. Szikrázott a vas. Fölizzott minden ütés közben. (Péter most tudta meg, hogy addig kell ütni a vasat, míg meleg. Sőt! Többet tudott meg: melegszik is az ütéstől.) Szikrák, majd szürke pikkelyek pattogtak. Ez mi? – kérdezte. Reve. Micsoda? Reve, jól hallottad. Oxid. Elégett vas.

El tud égni a vas?

Minden el tud égni.

És akkor a szemét miért nem? – gondolta Péter.

Az öreg belenyomta egy odakészített vödör vízbe a vasat. Sistergett, bugyborgott, gőzölgött. Még akkor is forrón gőzölgött, amikor kivette. Péter megfogta, megégette a kezét. Belenyomta a kezét a vízbe. De az se nem sistergett, se nem bugyborékkolt, csak fájt. Az öreg ugyanezt csinálta még egy ugyanilyen idomvassal. Fürt, csavarozott. Elkészült a váz. Az öreg csövet válogatott. Sublerrel sokáig méricskelt, kívül-belül. Elővett egy fadobozt, görgős csapágyak kerültek elő belőle. Zsírpapírban, rongyban heverték, féltő gonddal becsomagolva. Csillogtak-villogtak. Ezeket is megmérte, kettőt félretett. Péter az ujjaira húzva játszott velük, pörgette őket. Ez nem erre való – mondta haraggal az öreg, és letépte őket az ujjairól. Csaknem velük együtt. Megrozsdásodik a testnedvektől! – sziszegte. Belerakta a csőbe a csapágyakat, át dugta rajtuk a tengelyt. Itt megakadt a munka. Nem talált megfelelő kereket. Levette a sapkáját, vakargatta a fejét. Bement a házba. Nagy sokára került elő, átöltözve. Megkérdezte, vele tart-e. Hova mennének? – kérdezte Péter. Az egyik volt kollégájához. Oroszlánnak hívják. Péter szeme fölcsillant a névre.

Oroszlán Gyula műszerérmester műhelye a Galamb és az Attila utca sarkán állt, négysaroknyira tőlük. Számtalanszor elment már előtte iskolába menet, jövet.

Beléptek.

Oroszlán Gyula kis termetű, szikár ember – legföljebb girhes macskára emlékeztetett, semmiképp sem oroszlánra – éppen hegesztett. Megörült a nagypapjának. Kapásból letegezte. (A családtagokon kívül még nem hallotta soha, hogy valaki is le merészelt volna tegezni a nagypapját. A műhelybeli tanítványok félték – tudták, milyen gyorsan eljár a keze –, az idegenek tisztelték. Hisz ő az egyetlen a városban, aki segíthet rajtuk. Más nem tudja meggyógyítani a rakoncátlan csónakmotort.)

Mi kéne, Józsikám?

Péter nézelődött. Elsárgult oklevél, keretben. Vastagon olajos padló. Elszürkült fal, pókhálók lence lánc a sarkokban. Édeskés olajillat. Ujjlenyomatos, zsíros kézzel összefogdosott szekrények. Embermagas komód hat fiókkal. Oroszlán Gyula megközelíthetetlenül állt a műhely közepén. Kezében szúróláng sziszegett fenyegetően. Föltolta a védőszemüveget. Az körkörös koszcsík gyanánt otthagya nyomát. Péter elmosolyodott. Mit mosolyogsz, kisember? Odabökött kuncogva. Ja ezt? Van ez így, ha dolgozik az ember! Elzárta a csapot, a szúróláng pukkant, eltűnt. Nagypapjához fordult. Unokád? Az. Szóval, mi kellene?

Kerék. Tömörgumiból.

Csak ennyi az óhaja a nagyságos úrnak?

Csak ennyi.

Ezen könnyen segíthetünk. Kihúzott egy fiókot a komódból. Csaknem kibuggyan-
tak belőle a különféle kerekek. Küllők, gumik gabalyodása. Gyere, válassz! Az öreg kö-
zelebb lépett, kotorászott. Kivett egy arasznyi kereket. Ilyen kellene.

Már a tiéd is, Józsikám!

Nagyapja kivette a kerekeket, a farzsebéhez nyúlt, kigombolta.

Mennyivel tartozom?

Ne sérts meg! Semmivel!

De... – megmarkolta a tárcáját.

Semmivel, és kész! Punktum. Az öreg visszaengedte a tárcát. Begombolta a zsebet.

Hát akkor nagyon köszönöm.

Nincs mit, Józsikám. Gyere máskor is, ha valami gond van. Örülök, hogy segíthet-
tem. Úgyis ritkán találkozunk. Akkor esetleg én is jobban ráérek, elbeszélgetünk a ré-
gi időkről.

Állt az összecsavarozott, csupasz, kerekes váz az udvaron. Nagyapjával eltolták a Ga-
lamb utcáig, s ráhegesztették a műszerézmesterrel a rudat. Péter nézte a fényes kék var-
ratot. Mint a gyertyafolyás egymásra tolult pikkelyei. Csak ez szabályosan, körbe. Szép
munka – mondta az öreg a háta mögül. Mintha Péter meósként ellenőrizte volna. Hát-
ratett kézzel mustrálgatta, mint a nagyok. Valóban nagyon szép munkának látszott. Ha
kicsinek is, de hibátlannak. Ügyesen bánt Oroszlán Gyula azzal a sziszegő kigyóval.

Várta a váz a folytatást.

Az öreg méricskél, rajzolt, fűrészelt, pászintott. (Így mondta: á-val, egy sz-szel.)

Fölment a padlásra. Péter a nyomában. Mindenén vastagon állt a por, üvegeken,
vasakon, ládákon, régi újságokon. Égett por szaga lengett. Levegőtlen szárazság tik-
kaszította, tüzet okádtak a cserepek. Nagyapja a vaslemezeket lapozgatta, mire Péter
odaért. Elővett egy szögletes nagy pajzsnak valót. Vitte az oldalán, suhogtatta mozgás
közben, mintha legyezgette volna magát. Erejéhez méltóan súlyos léghavaró, férfias-
an hatalmas.

Méretre vágta a lemezvágóval. Ez megint csak félelmetes monstrumnak tűnt. Az
öreg maga készítette széles vasakból, csőből, hüvelykujnyi csavarokból. Bármilyen vas-
tag lemezt elvágott, csak a tövéhez kellett tolni. Péter attól félt legjobban, nehogy nagy-
apja levágja az ujjait. Az egyik mutatóujját már egyszer félig lemetszette valamilyen
fűrész. Örök emlékeztetőnek maradt egy elkajszult perc az ujj végén, vastag patakö-
röm. Érezte, hogy másznak befelé az ujjak az élek alá. Segíthetett tartani a lemez egyik
felét. Rettegett, hogy levágja nagyapja az ujjait. De nem vágta le, pedig a végét már
egészen közel fogta a fénylő élekhez. Megint pászintásra került sor, aztán hajlításra.
Végül szegecselésre.

Hozd csak ide a kirnert – mondta az öreg.

Péter odavitt egy vasat. Az öreg a szemüveg fölött odanézett. Kirnert! Ez nem az. Ez
dorni. Péter dohogott magában. Nem tudnád magyarul mondani?!

Tanuld meg, öcskös, a szerszámok nevét!

Péter kivett a szerszámos szekrényéből egy marék vasat. Tessék! Válaszd ki!

Látod? Ez a kirner. Magyarul pontozó. Rátette a lemezre, szabályos pontocskákat
ütött rá. Kifúrta az állványos fúróval a lemezt a pontok helyén. Elővett egy nagy do-
bozt, kikotort belőle egy kis cipőpasztás skatulyát. Megrázta a fülénél. Letette, elővett
egy másikat. Rázogatta. Kinyitotta, bólintott, ez az a méret. Kicsippentett egy tucat

mütyürt, letette a satupadra. Fogott két lemezt, hátraszólt: No, most hozd ide a szegecs húzó! Így már megfelel az ifiúrnak? Péter fölmutatott egy szögletes tömböt. Ez az? A szemüveg fölül egy villanás, nem hosszabb, mint a vakufény: Nem. Mutasd csak a végét? De, az az. Hozd ide gyorsan! Bumszli ujjjaival belegyötört egy mütyürt a lyukba. Megfordította, ráütött a szegecs húzóval. Rozsdás felhőt pöfentettek a lemezek. Péter köhintett. Ne dugd ilyen közel az orrod, mert még rá talállok ütni! – és úgy tett, mintha tényleg ráütne. Péter ijedten hátrébb húzódott. A kalapács az utolsó pillanatban kitért, ráütött egy nagyot a szegecsre. Összeomlott, akár egy fölrobbantott gyárkémény. A kalapács hegyével körbekalapálta, finoman, majdnem hogy szerelmes becézéssel. Végül ráütött egy nagyot a szegecs húzóval, csak most a másik, félgömb alakú lyukat használva. Közben elmesélte, hogyan szegecselték össze a bajai nagyhidat. Föl kellett izzítani a hatalmas szegecsket. Fogóval rakták a helyükre, s gyorsan kellett ám dolgozni, mert ha kihültek, nem boldogultak már velük. Úgy ám, kiskomám! Azokat üthették volna bármekkora kalapáccsal, nem dőltek volna úgy el, mint ez. (Legközelebb, amikor vonattal átmentek a hídon, Péter megnézte a szegecsket. Atyaúrsten, mennyi szegecs! Ezeket mind úgy?) Belerakta az öreg a kocsiba az összeszegecselt lemezeket. Rácsavarozta. Most már teljesen kész, gondolta Péter.

Az öreg tologatta, húzogatta. Letette a nyelet. Lehajolt a nagy pocakjával, hogy ismét fölvegye. Csóválta a fejét. Bent kotorászott megint az ócskavasak közt. Fűrészelt, izzított, kalapált, fűrt, csavarozott. Látod, mi lesz ez? Péter nem látta. El se tudta képzelni, mi kell még ehhez, hogy tökéletes legyen. A rúdra csavarozva ott volt a vas. Becsukta, kinyitotta az öreg. Nyikorgott. Megolajozta. Na jó. Így már könnyebben forog. Elengedte a kocsit a lejtőn. Gurult tehetetlenül. Ám amikor kiengedte ezt a fékezőpöcköt, megállt. Ráadásul nem kellett lehajolnia a rúdért. Na, most már látod? Most már látta. Csodálatos, mi mindenre nem gondol az öreg.

Íme a kocsi.

Körbejárta elégedetten. Délután bemutatta a szüleinek. Apja nézegette, húzogatta, tologatta. Szép. Jó. Csak nagy. Nehéz. Üresen is az. Rengeteget elnyel bármiből. Akkor majd hogyan fogja megmozdítani? Szeméttel még hagyján, de szénnel? Belefér legalább másfél-két mázsa. Mi lesz, ha megindul a lejtőn? Ki állítja meg? Betonon nem fogja meg a fékező.

Megült az öreg fejében a kritika.

Egy héten belül kész volt egy hasonló kiskocsi.

Nem küldték többet át Pétert a nagybátyjához a kiskocsijáért a város másik végébe, amikor beállított a fuvaros a szénnel. A hatalmas kupac kint várta az utcán, hogy megérkezzen végre azzal a taligával.

De az átkozott kiskocsi – Péter átkozta meg nemegyszer – nehezen hagyta magát elvonszolni. Előkelő göggel szabotálta a szénhordást. Nem erre készült ő eredetileg. Nagyobb piaci bevásárlásra gyártatta nagybátyja a fémipari szövetkezetben. Félköríves vasváza hegesztett apró szemű fémháló borította. Elszórta a szénport. Szeméthordásra egyszerűen alkalmatlan lett volna. A kereke meg éppen akkora volt, mint a járda és az utak foghíjai. Mintha csak a kerekekről vettek volna mértéket. Péter szégyellte elhozni. Azt képzelte, mindenki tudja róla, minek hurcolja magával. Már mindenki olajjal fűtött, s akadtak, akik gázzal. Zajosan pattogott ide-oda a háta mögött. Mint akit elrabolnak, s közben üvöltözik, hogy segítsen már valaki. Visszafelé még láthatták is, hogy megkopott a fénye. Hiába mosták le, szárították a napon, azért a kemény szengolyók csak lekoptatták róla a zöld festéket. Sértett némasággal viselte vasbőrén a bri-

kett-ütlegek nyomait. Visszafelé közömbösen túrt mindent. Megalázták, megcsúfolták. Kedve se volt már többé piacra járni. Állt unottan, a falhoz támasztva nagybátyjéknál, a kamra sarkában. Ettől kezdve fordult a kocka, az unokaöccse jöhetett el kölcsönkérni az új kocsit.

Még ők is szénrel fűtötték az új kazánt, a központi fűtés szívét, amitől oly büszkén dagadt a nagybátyja mellkasa. Előrébb jártak a korszerűsítésben, kétségtelen. A városnak ezen a részén gazdagabb polgárházak pöffeszkedtek. Szénbehordáshoz fölfogadtak egy trógeret. A szemet pincében tartották, fedett veranda alól indult a lejárát – de azért mégiscsak lépcsőn le és föl hurcolták a szeneskannát. Igaz, szemetet nem hordtak sehova. A szervest komposztálták – de hát mekkora kert terpeszkedett a ház mögött! Tonkinnád a baromfiudvar sarkában, szőlősorok, vetemény, eperágyások, málnás, őszibarackos, meggyfa, sárgabarack, körte, alma. Két fenyő, rózsalugas, közepén széles, kétszemélyes kerti hinta, üveggömbökkel díszített rózsabokrok. Széles út – akár két nagyobb autó is elfért volna egymás mögött. Pár évente beállt egy lovas kocsi trágyával – a közbenső időben a komposzt szolgált talajjavításra. Péterék keskeny nád-rágszíjparcelláját éppen eléggé befedte ősszel a nagy barackfa lehullott levele. A lejtős udvar fele beton, a maradékot négy nagyobb fa és virágágyás uralta. Nagypapa nemrég telepített néhány tő muskotályos illatú Afuz Alit lugasnak.

És egyáltalán a rádió, a tévé már arról beszélt, sőt központi bizottsági határozatban is lefektették, méghozzá alapelveként, hogy korszerűsíteni muszáj az országot. S benne minden egyes háztartást. A városnak azon a végén, ahol a nagybátyjék laktak, azt beszéltek, hamarosan megkapják az első kukákat.

Kukásautót Péter csak Pécsen látott, ha meglátogatták a rokonaikat. Azt a fajta kényelmet, amit a csatornázás vagy a kuka jelentett, el se tudta képzelni. Nem öntenek semmit az utcára, hihetetlen. Igaz, szilárd burkolatú utcára hiába is öntenének, meg minek is. Nincsenek kátyúk, amiket be kéne temetni. (Persze mégis voltak azért: egyenletes kőút akkoriban alig akadt az országban. Fölbontások, állandó furkálások, csővezetékek lefektetése – másból se állt a korszerűsítés. Aztán minden rosszabb lett utána, legalábbis az úttest. Úgy nézett ki mind, ami korszerűen aszfalttal leborítottatott, mint szegény ember foltozott gatyája. A lefolyó eldugult, az áram- és gázszolgáltatás „ideiglenesen szünetelt”, vagy „kisebb fennakadások támadtak”).

Mindeközben Péter apja az egyik kora tavaszi estén makacsul nekiállt az új szemét-tároló kiürítésének. Immáron nem a talicskával, hanem a „korszerűbb” kézikocsival. Amiért még irigyelték is az utca lakói. Hiába, minden jólét viszonylagos. Egy városon és egy utcán belül is.

Péter félt, hogy elkapják az apját, és akkor ismét majd ülni fog, mint ötvenben.

Mit lehet tudni ezekről? Enni adnak, de egyebekben semmi sem változott. Táblákat tettek ki a nagy korszerűsítés jegyében, ezt meg azt tilos. Szemetet lerakni például a dombra. Valóban nagyon rondán nézett ki, ha nagypapjával elpöfögtek a Vicán a város alatt. Egy városnak is van alfele. S ugyanúgy abból is csak az ugyanaz csorog, folyik, potyog, mint egy emberéből. Miközben a folyócska túlszárnyán ott az érintetlen vagy alig elváltoztatott természet. A Petőfi-sziget – amelyet Kis-pandúrról kereszteltek át, nehogy rossz szájjze legyen az embereknek a szótól. Legalábbis azoknak, akik az átkosban ültek. Apja úgy mondta: az izgágáknak. Akik hozzá szerettek volna férni a konchoz.

Péter semmit nem értett a politikából, szakértelásláslból, történelmi kerékfogatásból. Annyit látott, hogy az apja fél a szeméthordástól. Mindegy, mivel cipeli a dombig. Ad-

dig a világra látó csodás magaslatig, ahonnan ő maga órákig szemlélődött napközben. Hogy milyen lesz az idő, látszik-e a Mecsek, a villányi Szársomlyó? Ahonnan elrugaskodva képzeletben bejárhatta az egész országot és a tágas nagyvilágot. Nőttön-nőtt a domb – szemétből. Vasakból, kályhákból, rongyokból, papírokból – habár ezekből a legkevésbé, elég jó áron vették át a MÉH-ben. A lazán egymásra préselt rétegei megindultak a folyó felé. Befordulnak a mocsárba, idővel betömik. Egy nap majd a szemét eléri a nyúlógátat, átbukik rajta, belebucskázik egy s más a folyóba, és elzárja. Igaz, hosszú évek óta nem kotorták ki, a Hétház alatt nyaranta kiapadt, fölcseresedett az iszap, így nem is lesz nehéz dolga a szemétnek. Aztán a sziget a következő állomás – azt az egy-két tábla zsíros öntésföldet úgyse művelik már meg. A szigeten túl a Tejes, utána a Duna és a gemenci vadon. Igazsága van a hatóságnak, ez nem hagyható. Lépní muszáj, táblával fenyegetni. Mert mi jön utána? Az apja már tudja. És minden bizonnal sokaknak elmesélte, milyen a kaposvári börtöncella s börtönkoszt. Hogy ne érezzenek hozzá oly nagy kedvet. Persze ez nem az első lépés, de mégis, mindennek a végén ez áll. A tarkóra szorított fegyver. A hatóság, amellyel nem lehet packázni, ujjat húzni.

Tulajdonképpen csak ezt nem értette: miért jár apja a tilosban, ha egyszer már megjárta? Miért erjeszt szeszt a szekrény tetején, ronggyal letakart ötliteres üvegekben? Miért főz pálinkát maga gyártotta rézszerkezetben? Vagy az se fért a fejébe, hogy keresztapja, aki még többet ült Komlón a sötét, fullasztó bányamélyen, miért jön el ezért a készülékért? Mikor ez már komoly összeesküvés. A szülei halkán kommentálták a Szabad Európában hallott hírt, hogy egy bácsalmási családi házban talált lőfegyver miatt életfogytiglanra ítélték egy családfőt, több társával együtt, akik a házban tartózkodtak „a rendőri rajtaütés alkalmával”, s akiket hosszú évekre lecsuktak államellenes összeesküvés címén. Mennyivel különbek ezek, mint a Rákosiék? – kérdezte az anyja. Ugyanaz a sötétség, semmi sem változott.

És akkor keresztapja mégis eljön a lepárlóért, zsákba dobja, a bicikli hátulján csörgeti hazáig a hepehupás utakon! Bolond ez! Apja is az! És mindenki, aki nem kussol, aki ugrándozik. Aki nem ül meg békén a valagán.

Hát nem félnék?

És ő miért félti őket? Miért reszket maga is? Mi ez ahhoz képest, hogy rossz jegyet hoz haza az iskolából. Ahogy egyébként sohasem hozott, még négyest is alig. Mégis mindig attól rettegett, hogy egyest kap. Mi ez ahhoz képest, hogy ott lapult a bot a sarokban? A jó csípős, napokra nyomot hagyó mogyoróvessző, amit minden apróságért elővesznek. Ha így vagy úgy zabál. Ha ezt vagy azt megtesz vagy nem. Semmi. Jelen-téktelenség. Igen, órá nehezedik az egész. Legelőször az apja. Aztán a család. Az iskola. Ez az elhanyagolt határszéli városka, ahol nincs egy ép utca, ahol a belvárosban közvetlen földutcában laknak, mintha falu lenne. Ahol se csatorna, se víz. Pedig mellette folyik el a civilizált Európa legnagyobb folyója. Tágabb körben ránehezedik az egész elmaradott ország, amely most hozná be, egy nagy-nagy ugrással – ahogy az osztályfőnökük magyarázta –, amit évszázadok alatt elmulasztott. Mert volt török, német s velük elnyomatás.

Úristen, mindent az ő hátára pakoltak! Erre a kis ferde gerincű gyerekhátra. Nem, nem bírja ezt el. Egyáltalán, honnan vették, hogy elbírja?

Most, hogy elkészült az új kocsí, ismét ostrom alá vette az apját, engedje magával. Hátha ledobhatna a hátáról a terheiből. Meg együtt könnyebben húznák a hatalmas rakományt. Apja elmosolyodott. Jó ürügy – mondta. De ha gondolja, hát jöjjön.

Kinyílt a kapu, és akkor Péternek eszét vette a remegés. Máris nem akart az apjára

val tartani. Nem tudta becsukni a kaput, nem találta el, egész egyszerűen nem találta el a riglilyukat. Na, mi lesz már! – sziszegte az apja. Nem tudom becsukni a kaput – suttogta. Hagyjad! Majd én. Az apja lehajolt, egyetlen kis billentéssel helyére igazította a vaspöcköt. Halkan becsukta a másik kapuszárnyat. Kulcsra zárta, kattant a zár – de mekkorát! Megsokszorozódva visszaverődött a falakról, mint a géppuskasorozat. Ablakokat kocogtatott, kapukra csapott. Ha az netalán aludt volna, most biztosan fölébredt. De nem aludt. Nagyon is ébren figyelte a ténykedésüket. Nézett, látott a sötétben. Előlről és oldalról és felülről és alulról figyelte őket, mint a kísérleti állatokat az üvegtetrecben. Péter kívülről látta magukat félelmében.

Egy kéz a notesz fölött: Egy férfi és egy gyerek. Mennyi is az idő? Későre jár. Fél tíz. Elindultak.

Figyelem! – súgja a rádióba a száj. – Elindultak! Mindenki a helyére!

Már kint húzták a kocsit az út közepén. Péter fölneézett az apjára, aki mereven előrebámult, mintha látna valami árulkodó jelet. A zseblámpa eloltását? Egy aprócska fénycikkantást a sarkon túlról?

Nem, ezt ő nem bírja. Szólni akart az apjához, adja ide a kulcsot, ő visszamegy. Belekezdett a mondatba, de az apja rögtön lepisszegte. Most forduljon meg? Hagyja itt, amikor annyit rimánkodott neki? A jeges kocsirúd rádermedt a kezére. Az apja óriási medvemancsa nyirkosan szorította a fogantyút. Péter hozzászorította az övét.

A szomszéd házáig eljutottak csöndesen. Már nem fázott annyira a keze, sőt az apja marka átmelegítette a vasat. Két lámpa közt jártak félúton.

Az új szomszéd ablaka fekete. Ősszel költözött ide, nem tudni, kiféle, miféle. Egyszerű ember, sofőr. Rendesnek látszik, barátkozós. De mit lehet tudni: hátha feladattól barátkozik? Rátarti feleség, kék szemű lány, karon ülő kisfiú.

Péter körbenézett. Csaknem mindenhol sötétlettek az ablakok. Az utca vénjei már mind egy szálig a paplan alatt húzzák a lóbórt. A tyúkokkal fekszenek, ahogy az anyja mondaná. Tomasitsék, Krékity néni, Vajtai bácsi, az öreg Balogh, Lázárék, Hobogászék. Jól elfoglalta magát a leltározással.

Fény egyedül az utcabizalmi ablakából ömlött a járdára, a kocsiutra.

Az apja átvezette a kocsit az út másik szélére. Egészen a túlparti járda mellett haladtak. Csigalassúsággal, hogy meg ne zörrenjen a kocsi. Ijesztően reflektorozott az olvasólámpa fénye.

Jó erős lámpát használ. Telik rá, megfizetik. De miért fordította el ennyire?

A bizalmi az ágyban ült, újságot olvasott. Péter nem tudta elolvasni a címét. Végül is mindegy, az apja szerint mindegyik egyformán hazudik.

A sötétítő függöny jó félig félrehúzva, hogy mindent látni lehessen. Mind be-, mind kifele. Utóbbi azon az áron, hogy olyasmi is föltárult – hálóing, ágy –, amit normális esetben nem szemlélhet idegen. Csakhogy hol voltak a normális esettől! – akár ők, akár a Szabadi.

Feladatszerű utcafigyelés folyik itt, nem kétséges.

Péter nézte, amaz milyen türelmetlen legyezéssel lapozza az újságot. Fölnézett a szemüveg fölött. Egyenesen rájuk vetült a tekintet, s noha Péter biztos volt benne, hogy nem láthatja őket, legszívesebben félreugrott volna. Ha nem fogja görcsösen a rudat, megteszi. Még így is arra gondolt, beugrik mögéje. Kapják el az apját egyedül. Neki semmi köze az egészhez. Az apja, amint meglátta a rájuk irányított kigyómerev tekintet, sóbálvánnyá dermedt.

Az utcabizalmi az ablak felé nézett, kezében megállt a lap. A csücske átfordult, zizent, a bizalmi odakapta tekintetét.

Péter utálta a bizalmi hangját, mézesmázosságát, leereszkedő kedvességét. Aztán a neve! Szabadi. Mint egy félbemaradt szó a Miatyánkból. Ccsmega gonosztól. Olyat már hallott, hogy Szabados, Szabadkai, Szabad, de ilyet?

Vagy ahogyan megrettent minden kis kutyacsahintástól. Gyáva alak. Pétert már vagy háromszor megharapta eb, mégse félt tőlük. A felesége, az Annus, a pletykás keverő. Nagyanyjának is súgott valamit, ott álldigált mellette, hallotta, ami után este, amikor megjött anyja a városból, kiáltoztak a konyhában. Aztán napokig barátságtalanul kerülgették egymást.

Az utcabizalmi újból fölnezzett. Már csak a sarkukat láthatta, ha egyáltalán látott valamit. Az éjjeliszekrényen a fekete telefon – egyedül neki kötötték be az utcában. Csak egy tárcsázás, és máris fölhangzik messziről a sziréna. Vagy föltépi az ablakot, és rájuk üvölt, hogy teletojják a nadrágot.

De nem. Nem kelt fölt, pedig elemelte a párnáról a hátát. Visszatolta a szemüveget az orrára. Tovább!

Barátjaék, Jancsiék háza előtt az újabb lámpa. Péter a saját árnyékukat bámulta, amint elhaladtak alatta. Lapos fejű gnóm törpe. Lépésről lépésre nagyot nőtt, míg elérte a felnőtteméretet. Aztán tovább nyúlott, mesebeli óriás, utána már nagyobb, mint az a bálna, amit pár éve látott a főtéren egy irdatlanul hosszú trénen. És meg nem állt a növésben az árnyék, előrekúszott a sarokig. Ott ugyan elhalványult a sarki lámpafénytől, de Péter még látta haloványan, hogy húzódik tovább. Ha kiegyenesedhetne ez a hatalmas árnyék, fölébe tornyosulna a városnak. Eltaposná a házakat, mint egy csikket. Hegyeket zúzna, beszakadna alatta a föld. Nem félne senkitől, semmitől.

A sarki lámpa a kút fölül szórta sápadt sugarát. Az üres kútra, micsoda szerencse! Nincs itt az a két hallgatag lány a két-két vödörrel. Ők mindig csak késő este jöttek, mintha szégyellnék a vízfordást, némán megtöltötték a vödreiket, aztán eltűntek a sarokon túl. Nyilván valahol a közelben laktak, de Péter nem tudta, hol.

Az a szörnyű sarok! Fölötte a lámpa. Nagy A betű, két óriási rendőrláb, közte a marokba szorított gumibot. A sarok mint penge vágta ketté a sugarakat. Mögötte vakító sűrű szurok az éjszaka.

Akkor hát onnan. Megadásra készen remegett a lába, mint a kocsonya. Csak ennyi hangzik majd szelíden: Hova, hova? Aztán az éles füttyszó a többieknek. Most már nem kell rejtőzködni. A tettenérés megvolt. Előrontanak, leteperik őket, kattan a hátuk mögött a bilincs. Előáll a rabomobil, nagy szürke doboz, ebbe csomagolják őket. Gégecső a vezetőfülke és a kaszni között. Minek? Gáznak? Föltuszkolják őket, bevágják az ajtót, rájuk zárják. Nem kell többé vigyázni a csöndre. Hadd tudják meg! Hogy míg mások alszanak, addig ők éber. Vegyék csak tudomásul az esetet. Nem marad megtorlatlanul a bűn. Ébredjenek csak föl! Nézzék, lássák! Lebbentsék csak meg a függönyöket! A gyávák, akik nem jelentették a rendkívüli eseményt! Így szemtelenednek el az ilyenek! Azt hiszik, gyenge a hatalom lecsapni rájuk! Aztán csak hízik, hízik a domb. Most ennek vége.

A sarki pékség lakásából szürke lópokróc fölül tűzött szemükbe a csupasz izzó. A Görög öblös hangja hallatszott, felesége sikoltozása, buffanó ütleg. A Görög megint részegen randalírozott. Amúgy hajnaltól délutánig hordta a liszteszákokat, kosárral a kenyereket. Ha végzett, berúgott, vagy lement a vízre. Esetleg egyiket a másik után. Nagy hangon szidta a rendszert. Az a hír járta, hogy őt is beszervezték. Mindenesetre gyanúsán nyílt szájjal fröcsögött. Ilyet csak a *tagoknak* engedtek meg. Meg aztán így lenne igazán szépen szervezett a megfigyelés: egy az utca közepén, egy a végén. A magasabb szempontú tudatosság.

A Görögék egész nap mostak. Két idióta fiuk megfürdött mindenben, porban, saját vizeletükben, ürülékükben. A szennyvíz egész kis árkot ásott a járdát elhagyva. Elindult a sáros kanyargás a Rigó utca felé. Az apja lelassította a rakományt. Addigra már jócskán összetömörödött, alig zörömbölt, mégis. Beleengedte az árkocskába – mennyit gyönyörködött ebben a kis kanyonban Péter napközben, amikor hazafelé tartott az iskolából –, kiemelte belőle. Beléptek a végleges sötétbe. Nem történt semmi, se leteperés, se bilincskattanás. Péter föllélegzett, pedig még csak most jött a java.

A pékség előtt háromszögletű terecske. Szemközt kis domb, egy-másfél méterrel magasodva a Zrínyi utca fölé. Rajta négy ház, mögöttük a szemétdomb, aztán lent a folyó. Két irány közül választhattak. A hosszabb, zajtalanabb és a rövidebb, de zajosabb út között. Apja ez utóbbi felé vette az irányt.

Vakon botorkáltak. Messze, lent a Szarka utcánál világított csak lámpa, emitt pedig a hentes háza előtt, az Alkotmány utca csaknem derékszögű kanyarulatánál. Mint két gyertyaláng pislákolnak. Szellő rezegtette a lámpaburát, ingó pászma mászkálta körül az oszlopot, mint karóhoz kötött eb. Komor tömbbe húzódtak a házak. Lekattintottak egy villanyt az egyik udvaron. Semmi sem neszezett. Se ember, se bogár, se madár. Elérték az úttestet. Durva andezitkockákból domborodott előttük, mint egy macskahát. Két szélén vízelvezető árok összevissza kövekből. Apja szembefordult a kocsival, úgy húzta át centiről centire a rakományt. A járdaszegélynél odaintett, tolja meg hátulról. Egyetlen kis zörrenés, fönt állt a járdán a kocsi. Fölugattak a kutyák, vad csaholással ugrottak neki a kerítésnek.

Ebben a fülsiketítő hangzavarban haladtak el a beton hirdetőoszlop mellett. Vastagon búj meg mögötte a homály s testes árnya. Rajta plakátok: puritán betűk, eboltás, csicsás cirkusz, bohóccal, tigrissel, táblázatban a két mozi műsora.

Szűk sikátoron át vezetett tovább az út. Betontuskó zárta el a kocsik elől, az övék azonban éppen elért mellette. Csak nem mérte ezt is le az öreg? Szuszogás hallatszott a kerítés mögül. Az apja megállt. Az egyik oldalon téglá, a másikon deszkapalánk – ez utóbbi mögött lélegzett valaki. A puli! – súgta Péter. Csak a puli – mondta félhangosan – ez nem bánt. Az apja megindította a rakományt. A puli vadul nekicsapódott a kerítésnek, fölvonított, dühödten ugatott. Kaffantva Péter keze felé kapott, forró lélegzete elérte a kézfejét. Gyürkinél ráfelelt öblös hangon a nagy kutya. Emitt, a palánk mögött fölkapcsolták a villanyt, kiszólt valaki. Ki az? Péter az apjára nézett, válaszol? Nem szólt az egy árva hangot, annyit se, konok hallgatással húzta a kocsit tovább. Odabenn hívta az ember a pulit. Jól van. Senki. Hagyd abba.

Véget ért a kerítés, a tűzfal, áthaladtak az ablakok alatt. Péter irigyelte a házbelieket ezekért az ablakokért. Micsoda kilátás lehet innen! A folyó párájába ereszkedik a nap, látni a dunántúli hegyeket, dombokat. Akadálytalanul bámulhatják a napnyugvást. A vágyott és nyugtalanító napnyugatot. Igaz viszont, hogy a bűz miatt alig tarthatták nyitva őket. Fojtogató édességgel szaglott a domb.

Itt vannak végre.

Már majdnem megkönnyebbült.

Ám ekkor mozgolódás hallatszott a kőkerítés mögül. Itt hátul nyílt a széles nagykapu. Befér mögé a rendőrségi dzsip. Kitárják, és ők ott állnak a reflektorok keresztútjében. Tökéletes tettenérés.

De nem nyikordult meg a zsanér. Nyekeregve nyílt egy ajtó, csat koppant fához, szövet súrlódott. Letolta valaki a nadrágot. Belek rotyogása, toccsanások, csurgás. Pétert majd szétfeszítette a nevetetheték. Egy kicsit tartott a Gyürkitől. Nagy hangon mesél-

te fűnek-fának, milyen nagy hatalmú barátai vannak, akik elintéznék mindent. (Mindenkít?)

Az apja megállította a kocsit a meredély szélén, várt. Megvárta, míg odabenn az utolsó papír is aláhull, aztán a nadrág, az ajtó, a léptek elhalkultak, megfogta a rudat. Elhessentette Pétert a kocsi mellől, majd ő egyedül. Odalépett a végéhez. Közvetlenül a domb szélén állt, ahol már nem lehet tudni, szilárd-e vagy ingó szerves törmelék. Péter nem mert odanézni. Becsukta a szemét. Mégiscsak jobb lenne látni. Az apja megfogta a fogantyút a záródeszkán, megrántotta. Az meg se mozdult. Még egyszer, semmi. Akkor két kézzel belekapaszkodott, kirántotta. Megingott a nagy erőkifejtéstől. Péter majdnem fölkiáltott: Istenem, segíts! Az apja visszanyerte egyensúlyát. Megtartotta az Isten. Az apja letette a deszkát a földre, hátrament a rúdhoz. Megemelte, és elindult a semmibe. Péternek torkában dobogott a szíve. Vagy inkább zengett a fülében a világ, mint doboktól a dzsungel. Jobb, ha elfordul. Remegett a lába.

Magával fogja rántani!

Mégiscsak jobb lett volna, ha segít. Legalább együtt zuhannának le. A kocsi kereke közeledett a domb széléhez. Már csak fél méter volt hátra. Már csak negyed. Ekkor apja váratlanul, karból, nagy erővel meglökte a rakományt. Egyet lépett utána. A kocsi felgyorsult. Kitépi a karját! Péter rá akart kiáltani, tüstént engedje el! Inkább veszsen az új kocsi! Egy pillanatra behunyta a szemét. Látta, hogy az apja röpül a kocsi után.

Káromkodásra nyitotta föl, apja magában állt a meredek szélén. A kocsi dübbszent odalent, majd nagyot csobbant a mocsárban. Az istenit! – sziszegte az apja. Ilyet sosem cáromkodott. Az Ő nevét hiába szájára nem vette.

Most mi lesz? – kérdezte mintegy magától.

Megkeressük – mondta Péter, mintha neki szólt volna a kérdés. De hogyan? – kérdezett vissza az apja. Zseblámpa, kampó. Ha a közepére esett a víznek, van esély. Ha ide a szélére zuhant, nincs semmi.

Szégyszemre hazakullogtak a csákyáért. Az esővízes kútból ezzel szedték ki, ha leszakadt a vödör. Nem sokszor használták eddig.

Az apja gumicsizmát húzott, visszasiettek a dombra, Péter mutatta az utat, itt kell lemenni. Itt én le nem megyek – mondta az apja. Ez könnyű léptű gyerekeknek való ösvény. Kerüljenek. Visszafelé úgyis a Parti utcán át kell jönniük. Szerencsére senkivel nem találkoztak, aki megkérdezhetne volna, merre tartanak a csákyával. Ott álltak a domb alatt a vaksötétben. Csak a domb tetejének körvonalát látták, azt is párában. Hűvös, bűzös nyirok gomolygott körülöttük. Na, fogjunk neki! – mondta az apja. Világítson, intett. Péter fölkapcsolta a zseblámpát. Az erőtlen pászmában hályogosan fénylett az üres víz. Ennyi idő alatt nem nyelhetette el a mocsár – méltatlankodott az apja. Márpedig mégis úgy látszik, hogy elnyelte. Le-föl sétáltak a nyúlágaton, ami az ingoványt elválasztotta a folyótól. Éppen a domb alatt szélesült tóvá, alig hat-hét méter átmérőjű kis pocsolóvá. Nem érte át a csáky. Azért az apja belenyomta a vízbe. Nem mély – mondta az orra alatt. Nem hát – mondta Péter. Csak alatta az iszap! Egyszer már megpróbáltam, milyen – szólt el magát, nem törődve azzal, hogy kikap, ha az apja megtudja, miféle veszéllyel játszott –, egy pillanat alatt combtőig süllyedtem, pedig még csak a partján lépdeltem a mocsárnak. Lehet – mondta az apja, oda se figyelve, mit is mondott a gyerek. De mi ez? – ráncigált valamit. Világítsál csak ide! Péter odairányította a lámpafényt. Egy vastag karó. Nem a kocsi. Lehetetlen – mondta az apja –, hogy ilyen gyorsan teljesen eltűnjön. Mondom, hogy nagyon mély az ingovány

– méltatlankodott Péter, hogy apja oda se figyelt, mit is mondott az előbb. Simán elnyelhetette az egészet.

A nagyapja sokáig szitkozódott, amikor megtudta másnap délután, mi történt az este. Nem érdemes ezeknek csinálni semmit – mormogta az orra alatt. Aztán addig-addig győzködtek, hogy nincs az még végleg elveszve, hiszen tudják, hol van, míg hazahozták a horgászegyesületből az egyik letűző karót, azzal indultak le ketten, Péter és az apja a partra. Minden eshetőségre gondolva csak ott szerelték rá a csákyavasat. Így senkinek nem tűnt föl, hova is mennek a karóval. Már éppen megpezsdült a vízpart, a hétháziak ladikot szurkoztak, az egyesületben döngött a bádogszögeléstől a sok deszka. A csáklya megakadt valami nehézben, de hiába veselkedtek neki ketten, meg se tudták mozdítani.

Hazakullogtak, az öreg ismét szentségelt egy ideig. Majd holnap ő is velük megy – mondta. Hátha hárman elegen lesznek. Nem lehet ebek harmincadjára hagyni a prima kis kocsit. Ám hiába húzták hárman másnap, a kocsi, vagy amit annak vélték, meg se mozgott. A nagyapja fogát csikorgatta dühében. Az apja csak annyit jegyzett meg, megmondta, hogy túl nagy. Zuhant volna ő is a rakománnyal? Le kellett volna lapátolni – mondta válaszul az öreg. Na ja, mondta az apja, csakhogy az idő. Vagy nem azért lemezelt be a kocsi alját, hogy kicsússzon a szemét? Nemcsak azért – mondta az öreg. Hanem hogy ne szóródjon ki belőle a szénpor. Különbösen is, biztosan nagyon nedves volt a salak. Túl sok krumplihéjat tettek bele. Csak az lehetett – mondta Péter apja. De mindegy is, milyen volt, inkább azzal kéne törődni, mi lesz nélküle. Volna egy megoldás – mondta Péter. Le kell csapolni a mocsarat. Nemrég tanulta az iskolában, hogy így tették művelhetővé az Alföld nagy részét, legutóbb például a Hanságot. Vágjanak csatornát a tófalba, s ha lefolyik, s a melegben kiszárad a tó, meglesz a kocsi. Nem is rossz ötlet – mondta az apja. Jó a gyerek a háznál.

Ahogy tavaszodott és ahogy egyre melegebben sütött és egyre később nyugodott le a nap, Péter minden délután ott leste a tavacska apadását. Ám hiába töpörödött a tó, a Duna és vele a Víca mást gondolt: napról napra áradt, májusra előntötte a nyúlgát mögötti részt, fölkészött a szemétdomb lábáig. Fölemelte a könnyű szemetet, avart, nádat, léceket lebegtetett. Teletöltötte a tavat, s amikor levonult az ár, még vagy két hónapig gumicsizmával se lehetett rálépni a föllazult földre. Amikor az augusztusi rekkenő kiszáritotta a tavat, a mocsár szélén föltűnt az egyik kerék. Péter örömmel rohant haza. Lapátot, ásót vittek magukkal, előásták a kocsit. Péter majdnem sírva fakadt a látványtól. Rozsdaszakáll borította vastagon, a lemezeket át is rágta, a deszkák nyákosan szétrepedeztek, feketére korhadtak. Egyedül a fékező vastagabb tömbje állta az időt, azt a kerekekkel együtt le is szerelték. A többit, a roncsot ott hagyták a domb alján. És akkor az öreg ősszel nekilátott, izzított, hajlított, kalapált, szegecselt, fűrészelt, pászintott. Készen állt egy kisebb kocsi. Na ez már jó lesz, mondta az apja. Nagyapja keble dagadt a büszkeségtől. Halványkékre festette a deszkákat, a vasat, tanulván az esetből, miniummal lealapozta, feketére zománcozta. Csak hát, amire nem számítottak, a korszerűsítés elérte az utcát, értesítették őket, hogy tavasszal vízvezetékét fektetnek le, s megindul a szeméthordás, kapnak kukát.

Így aztán a kézikocsit sose használták semmire. A hátsó udvar közepén állt, lassan megkopott a fénye, lepattogzott róla a festék, a kereke belesüllyedt a talajba. Apróra vágott venyigét, gyújtósna való ágakat tartottak benne. A tetejére ráhajlított az apja egy alumíniumlemezt, hogy ne rohadjon olyan hamar szét. Húsz éve áll mozdulatlanul a hátsó udvarban. Hogy mi minden történt a világban, számba se lehetne venni. Csak itt a hátsó udvarban ennyi: elbontották a baromfiudvart, málnást telepítettek

a helyére, diófát ültettek, meddő, beteges fát, amit aztán tizenöt évesen kivágtak. A szeméttárolóban már régóta három mázsa koksza lapul, még abban az időben kapták az egyik elköltöző szomszédától, amikor szénnel fűtöttek. Bevezették a gázt, vizet, csatornáztak, kuka áll a kapu mögött. Ha maga a ház nem lenne öreg, vizes, romos, mondhatnák, a korszerűsítés tökéletesre sikeredett. Csak hát ki mondaná? Péter anyja egyedül él a házban, az Öreg és az apja hosszú évek óta halott. A Rókusban nyugszanak egymás mellett. Nagypapa szerszámaait rozsdá falja a mosókonyhában, amit annak idején többnyire műhelynek használtak. Néha nagy csattanással, puffanással lezuhan egy-egy nagyobb malterdarab a mosókonyha mennyezetéről. Nem veszélytelen belépni. De hát ki is lépne be? Ki készítene ott bármit? Lomtalanításhoz ott a régebben szénhordáshoz használt kiskocsi. És a nagy is rendelkezésre áll végszükség esetén. Utcára kilépni ezekkel már amúgy sem nagyon lehet. A főútvonalakon mindenütt ott a tiltó tábla. Mindenféle nagyságú platós teherautók szállítanak mindent, költözésnél, építéshez, bontástól. A bútoroktól, a dobozoktól, a tenyérynyi sittkupacoktól a sóder, a széttört betonok sok-sok tonnájáig.

Tatár Sándor

LEHETSÉGES BÚCSÚVERS – 1937 TELE

Próbáltam mindent: gyűlölni, szeretni.
Körém nőtt mégis e szörnyű burok.
Nap nap után kezemből hasztalan pereg ki,
én már ki ebből sohasem jutok.

„Ügyeskedhet, nem fog a macska...”
Miért is írtam? Nem fogott.
Már más dörmögje, hajtogassa,
hogy igen, biztos jónek szebb korok.

Szavam volt sokra. Engem el a csend nyelt.
Mellém zárta kis (?) hitvány bűneim.
Örömmel egy tályogos lelket rendelt –
fogyó időm egy végső műre int.

Ne nehezteljetek, én sem haragszom.
Megtett mindenki minden tehetőt.
Zsíros ujjnyomok a csilló smaragdon.
Egy „helyről” várok már csak tetterőt.

A költészet, a „szent”, a „szép”,
az sem kínál támpontokat.
Akár az üres nyári ég –
egy dönthet itt el dilemmát: vonat.